

ВАЛЕНТИН ГРАБОВСЬКИЙ – ПОЕТ ІЗ ЖИТОМИРА

У статті зроблено спробу окреслити образ відомого українського поета, поляка за походженням, як тонкого лірика, що не тільки оспівує рідну землю, тих, хто трудиться на ній і хто працює на духовність, але й прагне по-філософськи осмислити вічну проблему призначення Людини на цій святій землі.

Не жить мені, якщо забуду
Тебе, земля батьків свята,
Де хлюпають піснями в груди
Мої жита – моє життя.

Наведені рядки, винесені як епіграф до першої поетичної збірки Валентина Грабовського "Ключі", й справді стали ключем до розуміння художнього світу поета, його ідейно-естетичної позиції. Жита – життя. Зіткнення фонетично схожих слів, переливи м'якого [т'] і твердого [т] ніби гальмують сприймання, загострюючи розуміння того, що життя поета має **сене** лише тоді, коли віддане служінню рідній землі і тим, хто трудиться на ній, щоб колосилася нива житом, як миром, щедро дарувала наснагу для творчості [1]. З часу появи першої книжечки у видавництві "Молодь" (Київ, 1965) В. Грабовський здобув широку популярність серед читачів, став лауреатом обласної комсомольської премії ім. М. Шпака, літературної премії Українського фонду культури ім. Лесі Українки. Наразі усю творчість поета можна представити у впорядкованому списку видань [2-19].

А починалася творчість у шкільні роки, у селі Вірівці на Житомирщині, куди перебралася родина Грабовських із Харківської області ще у передвоєнні роки. Після закінчення середньої школи Валентин Грабовський здобув вищу філологічну освіту в Житомирському державному педагогічному інституті ім. І.Франка (тепер ЖДУ ім. І.Франка) і почав свою працю як журналіст у районних газетах Володарська-Волинського, Черняхова, а з 1964 р. – літпрацівник газ. "Радянська Житомирщина", в останні роки – головний редактор часопису "Народний лікар України". Водночас – понад 20-річна безнастанна праця як педагога-наставника, керівника обласної літературної студії ім. Бориса Тена.

Журналіст, перекладач, поет.

...Мрією ще юного поета було, як він сам казав, потрапити у лабораторію справжнього майстра. І доля подарувала йому творче

спілкування з Василем Земляком, Борисом Теном, Михайлом Клименком. Сприяв його творчому зросту багаторічний голова обласної письменницької організації Олексій Опанасюк. За першою збіркою одна за одною у київських видавництвах з'являються наступні: "Наснилась матері вишня", "Над Тетеревом", "Грім – дерево", "Лісові цимбали", "Поезії", "Квітка на камені". І щоразу вірші Грабовського захоплювали тонким ліризмом, пластичністю рядка, якоюсь глибинною народністю, що знаходило вираз у тяжінні до рідної природи, людини праці, щирих почуттів, виграненої мовної чистоти. Окремі – легкі, мелодійні, як ось ці:

*Травинки між сторінок книжки...
Струси, здмухни, – були й нема.
Та все навколо враз принишкне,
І душу спомин обійма.*

*Травинки – сіра потеруха ...
Та насіниночки – живі.
І серце завмирає, слуха,
Мов долина далекий дзвін.*

*І наче падає завіса,
І знову я у царстві чар:
Луги цвітуть, щебечуть висі,
Бекас регоче із-під хмар.*

*І матінка моя ласкава
З роботи порати спішисть:
Картоплю варить, смажить сало,
Вечерю нам злагодить вмить.*

*І сонце падає за клени
У хвилі стиглих колосків,
І цілий світ звучить для мене
Піснями вод, небес і нив [2: 48].*

Не дивно, що вірші Грабовського часто звучать зі сцен на шкільних і студентських вечорах, по радіо в літпередачах, їх час від часу публікували газ. "Літературна Україна", часописи "Донбас", "Життя і слово" (Канада), "Українське верше, мілосьне" (Варшава), "Роднасць" (Мінськ) та ін. На урочистих зборах, присвячених 40-річчю Житомирської письменницької організації, у грудні минулого року промовці згадували Валентина Грабовського: "Тоді ж і познайомився з прекрасним поетом" (В. Мисько), "це справжній поет" (В. Медвідь) ... Слухаючи, ловила себе на думці, що про поета написано не так і мало.

У різний час про його творчість відгукувалися С.Крижанівський, Б. Олійник, М. Скорський, І. Ліберда, Ф. Дерев'янка, А.Лісовський, А. Журавський, П. Білоус, Л. Бондарчук, М. Лецкін, А.Савенець, Т. Масенко, М. Миценко, Ю. Щербак, П. Федотюк, М. Сидоржевський та інші поети, журналісти, побратими по перу. Характерно, що майже всі анотації до збірок поета підкреслювали гостру сучасність його творчості, повноту художнього світу і, головне, – самобутність поетичного таланту.

Наразі, відклавши вбік останню збірку поета ("Розмова з каменем"), можна узагальнити його творчість у двох виразно-зіставних площинах: України радянської доби та України чорнобильської.

Цікаво простежити, як розвиваються у творчості "дочорнобильській" теми, мотиви, поетична тональність, як рухається лексичне "полотно", що його тче поетична думка. Мотив рідної **землі** і всього, що **живе** на ній, кличе до життя образи "вод, небес і нив". Це – сосни дзвінкострунні, бурштин, росинки, що скапують, "немов живиця", чайка, чубатий одуд, горлиця й зозуля, сірі гуси, що летять із вирію і нагадують матері: а син не повернувся з фронту ... Це в траві пахучій – "суниці стиглі, неначе краплі крові гарячі" (така несподівана асоціація із загибим на війні батьком – Болеславом Грабовським).

У поетичних рядках живе безсмертник і западає в душу своєю назвою, тут гарбузове огудиння, квасоля й тютюн. А ось ніби й не новий для нашої літератури образ сонця – та який! "Заходить за лісами житнє сонце ... А я йшов за межею – як це сталося?".

Окремі вірші можна традиційно назвати пейзажними. Вони викликають у цілому щиро-радісний, теплий настрій. Як, приміром, – "Лісові цимбали".

Рвучкий ритм першої строфи передає наближення хмари, невідворотність дощу. У другій, навмисне уповільненій, дощ, як музика-цимбаліст, злегка пройшовся по листю, як по струнах, у третій – чітка, лунка, бадьора музика дощу.

Вона наростає і, як гімн оновленій природі, звучать лісові цимбали: в алітераціях заключної строфи – дзвінка, сонячна радість природи і тих, кому пощастило слухати музику дощу:

*Іскристі, живодайні крапельни
Перебирали листя на калині,
На кронистих дубах і на берізках юних,
Усе нові й нові торкали струни,
Аж поки не ожив – загомонів весь ліс [4: 85].*

Звукова інструментовка, гра, переливи звуків, звукопис довколишнього світу справляє враження внутрішньої схвилюваності,

піднесеного ритму, а то й – несподіваної аритмії, музичних пауз, як це буває у музичному творі.

Рідна земля – це безліч рідних місць, усе, чим вони живуть і що живе у них: "лісове лицарство", зелений метелик, гніздо граків, соняхи-сонця чубаті, гомін вод і бджолина річ, мальва, що в причілку розрослась, ліс – як зелений храм. І що не реалія – то рій думок:

Який лункий каштанопад

І листопад

Із ним у парі.

Як зірко бачиш восени,

Як дишеш глибоко в цім шумі!..

Летять вони.

Лежать вони –

Мої невизбирані думи [5: 20].

З "Ключів" починається тема, що так чи інакше пов'язана зі спогадами про жахіття війни. Найперше, – це "Балада про дівочу косу", присвячена малинській партизанці Ніні Сосніній, вірші, присвячені пам'яті батька, що упав, визволяючи від фашистів село під Ковелем. Через усю наступну творчість пройде й образ Матері – відтворити його допомагає Природа ("Очі льону", "У Вірівці", "Наснилась матері вишня", "Розстріляна мадонна", "Колискова", чудовий триптих "Вклонімося матері"). З "Ключів" беруть початки окремі збірки, назви їх дали вірші "Солов'їний спів", "Наснилась матері вишня", "Над Тетеревом".

З "Ключів" розвивається улюблений жанр – вірші-присвяти видатним діячам культури. Автор прагне збагнути художній світ тих, хто жив і творив раніше, чи у його добу, хто близький йому своїм звучанням. Попри мовні бар'єри береться до перекладів – так народжується оригінальний жанр "за мотивами"... Присвяти О. Довженкові, М. Рильському, Лесі Українці, Борисові Тену, Василю Земляку, М. Максименку, М. Вінграновському, В. Стусу й А.Авдієвському... Хвилюють автора й такі постаті світової культури, як О. Пушкін, М. Лермонтов, В. Короленко, Бальзак, Ю.-І. Крашевський і Д. Конрад... Всього два рядки з вірша, присвяченого М. Рильському:

Чоловік, що українським словом

Цілий білий світ заворожив! [5: 15].

Та пам'ятаємо, що не кожен у тих далеких і близьких водночас часах міг так потужно подати голос на підтримку української культури.

Постійним, наскрізним у текстах поета є мотив **кохання**, мотив коханої дівчини, жінки, осмислення ролі кохання у житті митця.

*Вона була ... Без неї ван Бетховен
Не стрів би свою "Місячну сонату",
А Рафаель – найкращу із Мадонн... [4: 92].*

Вона була, однак не блага давала, а "лиш неспокій та жагу безмежну", і "заронила в серце ту красу, перед якою навіть смерть безсила". Чимало віршів присвячені коханій дружині Раї та доньці Оксані.

У першій збірці намітилася оригінальна (і вельми перспективна для нашої літератури) схильність оспівувати цілком конкретну людину, як тепер кажуть, – пересічну, – що не вельми відзначалась увагою у радянській дійсності. У поетичне сприймання чіпко вплітаються образи старої Зайчихи, агронома, майстра, а з ними – образ натруджених рук, з яких "усе життя можна читати!"

У пам'ять вкарбовуються, як живі, я б сказала, з малишківською теплою змальовані Антін з Мальованки, дівчина з села Копищ, поліський шахтар Микола Новак, секретар Житомирського обкому партії О. Бородій, пасічник Дем'ян Патюк із Замисловичів, тракторист Леонід Карповець і багато інших особистих знайомих поета.

Цілком означеними у поетичних текстах Грабовського є і села та селища, вулиці й хати, річки, береги, горби й пагорби. Тут б'є джерело з-під Стручого горба, течуть Кам'янка, Гуйва та Уборть ("де борті на деревах темношатних"), Ірша дзвінка та світла, як сльоза, – Словечна, що з сивої давнини несе славу безконечну – слов'янську славу. Тут майнуло болітце Стручого горба, як і вулиця дядька Купер'яна у селі Висока Піч.

І все це – рідна земля. Замилування переходить у поетично-філософський, по-шекспірівськи розлогий роздум над тими благодатними силами, що містяться в травах, квітах і каменях-самоцвітах. У тексти органічно вплітаються відомі й менш відомі назви каменів – лігніт, аметист, п'єзокварц, топаз, берил, бурштин. Як і дерева ("мимоволі згадуєш Лукашеве "Я думав, дерево німе, та й годі"), камінь живий! Вся музика землі, кольори не зникають безслідно: вони навіки застаються в дикому камені, що росте і ятриться візерунками, обзивається нечуваними голосами "Ось крапля живиці, з якої на світ дивляться на світ і бджола, і рибка, і росинка – "через мільйони довгих літ".

Багатство лексики вражає. Підсумувавши враження від знайомства з поезіями В. Грабовського, Степан Крижанівський скаже, що в них "постає якась чудова, не відкрита для людського ока країна зі своєю історією, географією, лісами й озерами, хлібом і каменем, хмелем і

самоцвітами. Поет уміє занурюватися у народне життя і видобувати звідти вічну правду і красу" [21].

До цього хочеться додати: Він володів мовою поліської землі, яка так щедро йому відкрилась.

У чому ж "секрет" поетичної мови В. Грабовського?

Поетичні "секрети" – у трансформації мовних засобів, насамперед лексики, настільки самобутньої, колоритної, що кожне слово, словосполучення – як соковитий акварельний мазок.

Ось "Словечна". Біжить, іскриться вода, пульсує звучання давньої мови у кожному рядку:

*А в нас на річку кажуть рунка
Ще з діда-прадіда, з віків.
Од деревлян. За те, що лунко,
Нестримно, гамірно і в'юнка
Б'є з золотих ключів-струмків.
А в нас на річку кажуть дзвонка,
Бо ж так поривно вирина
Із серця каменя червоного,
З глибин, що зачерпни в долоні –
І пий, і пий: снага ж земна [7:5].*

У сусідство з українським природно вплітається білоруське "речанька". Природно, бо чи не по-братськи українці й білоруси несли один одному пісні сердечні з вогню століть і лихоліть? Тож у назві "Словечна" вчувається безконечна слов'янська слава, що бере свій початок від Співця Бояна.

Не випадково у всіх анотаціях до поетичних збірок В. Грабовського підкреслено оригінальність стилю. Найперше, – тяжіння до чистої народної мови. Вона світиться у рясному вживанні слів із пестливо-зменшувальними суфіксами (криниченька, травинка, росинки, насіниночки), безсполучникових словосполучень (асиндетонів), що лаконічно творять яскраві образи: ключів-струмків, синь-просторами, гілки-регістри (органу), природо-матінко, медовиці-пчілочки, дзвонять-розбивають (хвилі), догоріла-дозоріла, яр-зело (ружа), шум-ріка, грім-дерево, диво-птиця, болботання-бормотіння, чужинці-зайди, криниця-студениця, мед-маєвець, синь-просторами, хуга-хвойда, безумець-учений, гори-хвилі, луни-перегуки, сльозами-мукою, нічко-босоніжко та десятки інших. Наповнена думка прагне лексичних новотворів, і вони як "шукання в мові", за влучним висловом М. Рильського, легко вписуються у загальний ритм тексту, збагачуючи ритмічний малюнок вірша і його естетичне вираження: винозорі, багниця, гордочолий (Житомир), дівчур, дзвінкострунна (сосна), вогнецвіт, каштанопад, яриться (цвіт) та ін. Давниною дихають слова,

поглиблюючи сприймання, "розсохи", "довбешка", "небавом", "суданка", "кросни", "лучче", "чай". Ще одна риса авторського стилю – вживання афористичних, згущених висловів, як от:

"Любити – гріх і не любити – гріх".

І "книгу кохання – найкращу з книг – невже прочитаю?"

"Днями свого життя наче рідну землю встеляю".

"По Житомиру тисячолітньому ще вчора ходив Одисей".

Оригінальним є вплітання в український текст словосполучень та слів з інших мов – звичайно, не заради штучної красивості, а з метою створення мовної стихії (айналайн, писаниця, мадлобі, цхалі).

Саме у "Ключах" з'являються образи, які хочеться назвати опорними, ключовими – вони знайдуть свій розвиток у наступних збірках, дадуть їм назви. До них поет прийде, подолавши велике душевне потрясіння, викликане Чорнобилем та моральною суспільною кризою. Це образ криниченьки, образ малого берега ("Мій берег чистий!"), на якому "позостались наші сліди", загубившись серед інших.

Якось підступна, підсвідома тривога відчувається навіть у бадьорих віршах, інколи поет відверто зізнається: "Сходили думи і гнали мене по курній дорозі життя" [4: 18]. Поет ніби поспішає зізнатися в любові до рідних місць на тетерівських берегах:

Я люблю вас, місця зарічні,

В світі кращих мені немає.

Там, як завжди, від хмари велично

Чацький голову гордо здійсмає [6: 33].

... В одноманітних, насичених ритмах життя всіх і кожного раптово, погрозово висвітлила чорнобильська блискавиця. У нервовій шарпанні буднів, пригадую, багато говорилося про чорнобиль, пелюстки якого використовують як лікувальний засіб, щоб вернути до тям непритомних. В очах кожного читалося німе запитання: Чому? Чорнобиль підсилив відчуття, що його як найтяжче приниження в імперії – відсутність власної хати – висловила ще Леся Українка.

Разом з Чорнобилем, всезагальною наростаючою тривогою з'являються нові, різко відмінні від попередніх, твори Валентина Грабовського. Біль – пронизливий настрій багатьох творів. Що буде з нашою землею? З поліським генофондом?

З поетових тривожних передчуттів 70-80-х років, з мовчання, "коли ти не можеш більше мовчати", одна за одною народжуються поетичні збірки – "Лесин заповіт", "Передчуття", "На цьому березі" та інші. Новим змістом наповнюється поетичне кредо поета: "Мої жита – моє життя". Справді, що наше життя без жита? Без цвіту бузку, картоплі, що нестримно гонить паростя у передчутті весни? Без кринички під

плотом, що замулилася і заросла бур'яном? І тоді, коли з'явилася ще одна могилка на цвинтарі – лісі людей?

Як ніколи, загострюється відчуття єдності з Матір'ю-природою, усвідомлення того і цього берега Вічності. У текстах Грабовського загомоніло все живе: дикі груші, яблуні, вітряні крила, поля безкраї і жита русяві, пахучі трави й дівчата у вінках, вогні купальські і пісні рясні... Волає земля – замеліорована, розтерзана, розбита, і докоряє зболіле серце поета: чи все зробили дорогі земляки, аби "пісню Малишка у Вручий вернути"? Житомирці мають загострити пам'ять, мають знати, що було та щезло озеро Хлугове. Мають знати і помсту селян графу Уварову, і скаргу вїйта Корецького на поміщика Стрибиля, що пограбував його статки. Мають пам'ятати Памво Беринду, автора "Лексикону славенороського", бо

Великославний наш язык славенороський!

Кажу се сміло, бо найтяжчі тропи

У гімнів еллінських, і Біблії Святої

Нам легко витлумачує й вияснює [17:16].

"Було те слово!" – переконує поет. І нагадує про Лесин заповіт: "Ви ревно бережіть пісень красу!" Мають земляки Лесі Українки відновити в собі жадання волі.

... На мить

Спинімося над Случі вільним плесом:

Два генії – Тарас Шевченко й Леся

Вслухалися, як тут вода шумить [9: 27].

І знову розвивається Лесина тема, і знову нестримне прагнення збагнути, хто був для нашого народу Василь Земляк, що сказав-таки про страшний голодомор, хрест на Вавилоні? І чи всі знають, як неохитно вірив у Людину Борис Тен?

... Як різко змінився творчий стилістичний почерк поета! Це, власне, і шукання найбільш тривалого, виваженого, майже прозового рядка, це пульсуюче хвилювання у ритмічній прозі, хоча сам автор називає твори короткою поемою чи баладою, чи історичним оповіданням, елегією, роздумом-медитацією, навіть феєрією... Валентин Грабовський – один з небагатьох, хто по-своєму інтерпретує давні слов'янські пам'ятки, передає дух епохи, шукаючи точок зіткнення з сучасністю. У химерному сплетінні слів, розтягнених рядках, тонкій стилізації старовини, казкових образах чується ритмічний стук поетового серця, що увібрало в себе всю красу і біль Полісся і нагадує: не будьмо байдужими! Познайомившись зі "Скаргами" В. Грабовського, Юрій Щербак відгукнувся у листі до автора: "Дуже до душі мені "Скарги". "Я подумав навіть, що можна було б (і треба) написати цілу книжечку на такому матеріалі. Тут й

історія, і народне життя, і трагедія, і гумор – все. Це – скарб наш" [13:4]. Збірку "На цьому березі" М. Лецькін справедливо називає "поетичною енциклопедією", що містить у собі історію, географію, топоніміку, народознавство, світову культуру, краєзнавство, тут широко представлені діячі культури-сучасники, так чи інакше пов'язані з Житомирщиною імена Бориса Тена, М. Рильського, М. Клименка, Ол.Опанасюка, І. Осяка, В. Шевчука, Л. Пивоварського, І. Сльоти й багатьох інших.

У нашій увазі – третя площина творчості поета – переклади. Йдеться про останню (глибокий жаль!) книгу Валентина Грабовського "Розмова з каменем" (2005). Гортаючи сторінки, переймаєшся відчуттям того, що спілкуєшся з живим Словом справжнього поета – Словом, що розкриває глибинну вищу суть Людини, яка не знає етнічних меж і приналежностей, меж, віку, статі, маєтностей...

А що ж є вища суть?

Розгорнімо сторінку 15-ту: Синові Францішека Моравського (з поеми). І почуємо найцінніші істини:

*І. Мій Боже, усього світу владарю,
Ти добре бачиш, що більшого ніколи не мав я дару,
Ділюся останнім хлібом, нехай за те ця дитина...*

-----
*Нехай хоч принаймні знає, що співчуття той годен,
Хто, годуючи інших, сам ходить по світу голоден [20: 15].*

*2. Лиш з повержених не смійся,
Бо майбутнє покарає [20:15].*

Вища суть – це відкриття нових граней інтелектуального світу через призму іномовних поетів, як ось:

*Відкрито нову зорю, що зовсім не означає,
що стало світліше.
І що прибуло чогось, що бракує [20: 48].*

Цими ритмічними, майже прозовими рядками заговорила до україномовного читача польська поетка Віслава Шимборська, якої ми не знали, та знала як лауреатку премії Нобеля уся Європа. Відкрив її нам Валентин Грабовський. І змушує знову й знову вчитуватися в оригінальні, ніби між іншим виказані думки:

*В прозі може бути все,
в тому числі поезія,
Але в поезії мусить бути тільки поезія [20: 52].*

З таких геніально простих поетичних "згущень" створюється чуттєва словесна тканина текстів збірки, як її жива, нервова структура.

Вища суть – у білоруськомовних рядках Ніла Гілевича, що звучать як афоризми:

*Втратив слово, згубив
материнське слово –
Втратив щось у душі
обов'язково!
Може, – гідності чисту
краплинку?
Може, – мудрості
злотну зернинку?
Може пам'яті світлу іскринку?
Може, правди святу
порошинку? [20: 73].*

Хто ж притягує Грабовського-перекладача вищою суттю? Той, хто прокладає сліди у його серці. Кожному – присвята чи теплий спомин, чи уявна зустріч.

Найперший у списку – Адам Міцкевич. Перед текстами немає жодного слова від автора. Хіба що у шкіці (так я назвала коротке авторське слово перед кожним новим блоком поезії), присвяченому Пушкінові, натикаємося на речення: "Бахчисарайський фонтан. Йому вклонялися Пушкін і Міцкевич, Леся Українка і М. Рильський". Майстерно передає перекладач загальний настрій тривоги у тексті "Буря" з циклу "Кримські сонети", користуючися повторами та чергуванням сонорних, шиплячих, як клавіатурою інструмента. Це створює своєрідну інструментовку вірша:

*Вітрила зірвані, шум вод і рев стихії,
І зойк приречених, зловісне помп'ячання.
Останні линви вітер видер з рук, останні,
І канув сонця диск, а з ним – усі надії [20:7].*

У другій строфі посилюється чергування шиплячих, задньоязикові приголосні створюють враження приглушеного страху (валах похмурих, шалений, безжальний), а в 4-ій – усічені слова передають майже спазм, здавлений розпач – як загальний настрій: Чи Богу молитися, чи ма кого згадать? [20:7].

Тонку майстерність перекладача засвідчують вірші "Вагання". Еквілінеарність рядка, будова строф, загальна зовнішня грайливість і водночас напружений, натягнений, як музична струна, душевний настрій – усе це забезпечено засобами української мови. Особливу роль відіграють лексичні повтори, що створюють враження психологічної "пружини": відбій від свого стану і знову, у сумнівах, повернувся – і так безконечно щоб, знайти, нарешті, розгадку:

У 1-ій строфі – задаю питання;

2-ій – повторюю знову своє запитання;

У 3-ій – стримую питання;
у 4-ій – і знову собі – вкотре – задаю питання;
у 5-ій – й невідступно б'ється;
в серці оте грізне, затяте питання;
у 6-ій – щоб я бився вічно над вічним питанням:
що керує мною: приязнь чи кохання? [20:9].

У списку перекладів – Густав Олізар і Віслава Шимборська. Ще готуючи збірку "Грім-дерево" (1978), автор, як розказує сам, натрапив на вірш В. Шимборської "Розмова з каменем". Був такий захоплений, що не піднімався з-за столу цілу ніч, поки не переклав усі поезії польської авторки зі збірки "Люди на мосту".

У списку перекладачів – білоруські поети Максим Танк і Ніл Гілевич, Адам Русак, Ніна Матяш, Віра Верба, Микола Прокопович, Зінаїда Дудюк, Василь Сахарчук, Ніна Городяд. З литовської поезії обирає Саломею Неріс, яка прийшла до поета ще у 9-му класі рядками "О Литва, твоє кохане ім'я Сонцем крихтним в руках несу!". З болгарських поетів привабили Димитр Младенов, Сніжана Горянова, яку перекладач пропонує сприйняти через особисті листи Горянові до нього: "Дорогий мій Валентине, добрий день! Спершу хочу знайти Вас (відкрити), а вже потім напишу більше про себе. Дякую Вам, дорогий Валентине, що Вас відкрила" [20: 117].

У списку – вірші Йосифа Нонешвілі (з груз.), і чудовий проникливий текст, присвячений О. Пушкіну, переклади з російської (Ю. Пашкова, О. Мішина, В. Простакова, Н. Єгорової, Н. Жигарьової), з чуваської (О. Галкіна), бурятської (А. Жамболон). Чому так легко читаються переклади?

Трансформовані в україномовні тексти національних авторів – це майже сам український поет. Нагадаю, що вибрати собі автора для перекладу, за словами В. Грабовського, – це означає позмагатися з ним! Переклад – це своєрідний творчий герць!

І успіх – з ним, у новій книзі перекладів "Розмова з каменем". За успіхом – величезна творча праця, школа П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, М.Рильського, Бориса Тена. Головний принцип – відповідність духові, а не рабське служіння букві, – витриманий сповна. Воістину, в перекладах "пилот з крилець метелика не стертий", як того вимагав М. Рильський.

Перекладаючи, автор вірний своєму стилю: майстерне вплітання в перекладний текст слів і виразів (а то й цілих фраз) оригіналу:

*Через гори, море, стел
Та й за мною слідом:
– Къде ще сложжа
Дните с теб,
Ако си отидеш?* [20:118].

Так розширюється естетичне сприймання, повноцінно доноситься дух оригіналу, прокладаються невидимі мости – від серця до серця.

У загальному поетичному ключі подано і спосіб komponування збірки: перед циклом поезій – маленький шкіц–оповідь. Це не біографічні відомості, не коментар, радше – оригінальні штрихи до творчого портрета (творчої долі, творчої участі, самого таланту), що проєкціюються на перекладні вірші.

Яким же уявляється творчий шлях В. Грабовського до поетів іномовних? Безперечно, це результат великої праці, творчих пошуків. Ще студентом, вивчаючи німецьку як спеціальність, захопився Г. Гейне і Й.Гете, добре знав російську, самотужки вивчав польську та інші європейські мови. Польською володів вільно і, очевидно, відчував генний потяг до неї, як вторинно рідної, результатом чого явились прекрасні вірші:

*І чого ти зовеш мене, Музо,
Уві сні до Отчизни предків,
Де весільно гримить "Мазовше",
Не мовкнуть акорди Шопена,
Ридають горді органи.
Мене в тім краю не знають,
І я не знаю нікого,
Лиш часом у польській мові
Щось рідне спливе й зацемить.
То нащо ж кличеш недремно,
Які ти спомини будиш,
Оживляючи квіти прив'ялі
Між пам'яті сторінок?.. [10:5].*

"Moja droga do Polski" – не єдина спроба сказати слово польською мовою. Промовистим рядком з цього тексту я завершу своє слово про поета:

*Do Polski – jedna droga
Wjedzie z ubogiej chaty do samego Boga" [10:6].*

... На вечорі пам'яті поета юні студійці штрих за штрихом окреслювали образ свого наставника-Поета, який був душею творчого спілкування на усіх заняттях. Так слово поета із Житомира – і в книжці, і в душах творчих молодих людей, багатьох читачів стає вічністю.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондарчук Л. Коріння землі // Дніпро. – 1983. - № 11. – С. 134-136.
2. Грабовський В. Ключі. – К.: Молодь, 1965. – 60 с.
3. Грабовський В. Наснилась матері вишня. Лірика. – К.: Рад. письменник, 1968. – 38 с.

4. Грабовський В. Над Тетеревом. Поезії. – К.: Молодь, 1973. – 77 с.
5. Грабовський В. Грім-дерево. – Поезії. – К.: Молодь, 1979. – 80 с.
6. Грабовський В. Лісові цимбали. Поезії. – К.: Рад. письменник, 1982. – 94 с.
7. Грабовський В. Поезії Вибране. – К.: Дніпро, 1987. – 135 с.
8. Грабовський В. Квітка на камені. Вірші та поеми. – К.: Рад. письменник, 1988. – 175 с.
9. Грабовський В. Передчуття. – Баранівка, 1993. – 96 с.
10. Грабовський В. Лесин заповіт. Поезія. Проза. – Житомир: Полісся, 1997. – 125 с.
11. Грабовський В. На цьому березі. Поезія. – Житомир: Полісся, 1997. – 104 с.
12. Грабовський В. Густав Олізар. / Поезії. Пер. з польської Валентина Грабовського. – Житомир: "М.А.К", 1999. – 143 с.
13. Грабовський В. Загадки житомирських картин. – Житомир: Полісся, 1999. – 105 с.
14. Грабовський В. Сорок сорок. Поеми, скарги, манускрипти, цикли, притчі. – Ж.: Полісся, 2001. – 219 с.
15. Грабовський В. Огнецвіти. – Житомир, Полісся, 2001. – 78 с.
16. Грабовський В. Храм на крові. – Житомир: Полісся, 2001. – 272 с.
17. Грабовський В. Солов'їне серце. Поезії. – Житомир: Полісся, 2003. – 197 с.
18. Грабовський В. Творення легенди. Краєзнавчі нотатки. – Житомир: Полісся, 2004. – 189 с.
19. Грабовський В. Хорошки. – Житомир: Полісся, 2004. – 279 с.
20. Грабовський В. Розмова з каменем. Переклади. – Житомир: Полісся, 2005. – 192 с.
21. Крижанівський С. З любов'ю до Полісся // Рад. Житомирщина. – 1979. – 26 серпня.

L.I. Bondarczuk. Walenty Grabowski – poeta z Żytomierza.

W artykule przedstawiono postać znanego ukraińskiego poety, który z pochodzenia był Polakiem. Przedstawiono go jako liryka, który opisywał nie tylko ojczystą ziemię ludzi którzy na niej pracowali, ale także tych którzy rozwijali duchowość, pragnie filozoficznie przedstawić problem człowieka na tej świętej ziemi.

L.I. Bondarchuk. Valentyn Grabovsky – Poet from Zhytomyr.

The author of the article attempts to show the image of a famous Ukrainian poet, Polish by origin, as a subtle lyric poet who did not just admire the native land, those who labours on it and who works for spirituality, but also tries to analyse the eternal problem of Man's purpose on this holy land in a philosophical way.